

УДК 378(477)

ВИЩА ОСВІТА В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

М. В. Сологуб, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету,

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено сучасний стан та перспективи розвитку вищої освіти в Україні. Проаналізовано динаміку кількості вищих навчальних закладів за рівнем акредитації. Досліджено зміну чисельності здобувачів вищої освіти у вищих навчальних закладах України. Приведено динаміку кількості аспірантів та докторантів. Проаналізовано зміну кадрового забезпечення у вищих навчальних закладах України всіх рівнів акредитації. Досліджено регуляторні механізми виробничого навчання в рамках дуальної освіти.

Ключові слова: вища освіта, вищий навчальний заклад, здобувачі вищої освіти, кадрове забезпечення, дуальна освіта.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Прийняття Верховною Радою України Закону України “Про вищу освіту” від 1 липня 2014 р. призвело до нового етапу реформування національної системи вищої освіти України. На сьогоднішній день перед країною постає завдання проведення комплексу модернізаційних реформ. Адже, метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення

освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання у галузі освіти досліджувалися багатьма вітчизняними науковцями. Вагомий внесок у дослідження даної теми зробили: О. Падалка, Т. Власюк, І. Бойчевська, І. Вахович, Л. Ішук, С. Пиріг та інші. Проте, постійні зміни, які відбуваються в законодавчо-нормативному забезпеченні, зумовлюють необхідність у більш детальному дослідженні та обґрунтуванні напрямів удосконалення вищої освіти в Україні.

Метою статті є дослідження сучасного стану та обґрунтування перспектив розвитку вищої освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Варто відмітити, що вищий рівень освіти зумовлює підвищення продуктивності праці, що повинен проявлятися у зростанні індивідуального доходу працівника. Чим вищим буде рівень освіченості всіх зайнятих, тим більш високими є потенційні можливості для зростання продуктивності праці в національній економіці і тим більшим буде сукупний дохід суспільства. Таким чином, існує тісний зв'язок між освітою та економічним зростанням, яке проявляється в темпах зростання загальних економічних показників: валового національного продукту (ВНП), валового внутрішнього продукту (ВВП) тощо [1, с. 6].

Під час дослідження, нами було встановлено, що в Україні, на сьогоднішній день існує досить велика мережа вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ). Проте, їх кількість з кожним роком поступово скорочується (рис. 1). Так, станом на кінець 2016 навчального року в Україні функціонувало 659 ВНЗ. З них: 371 ВНЗ – I-III рівнів акредитації та 288 ВНЗ – III-IV рівнів акредитації. На нашу думку, така тенденція обумовлена, насамперед, демографічною та економічною ситуацією, яка склалася в Україні.

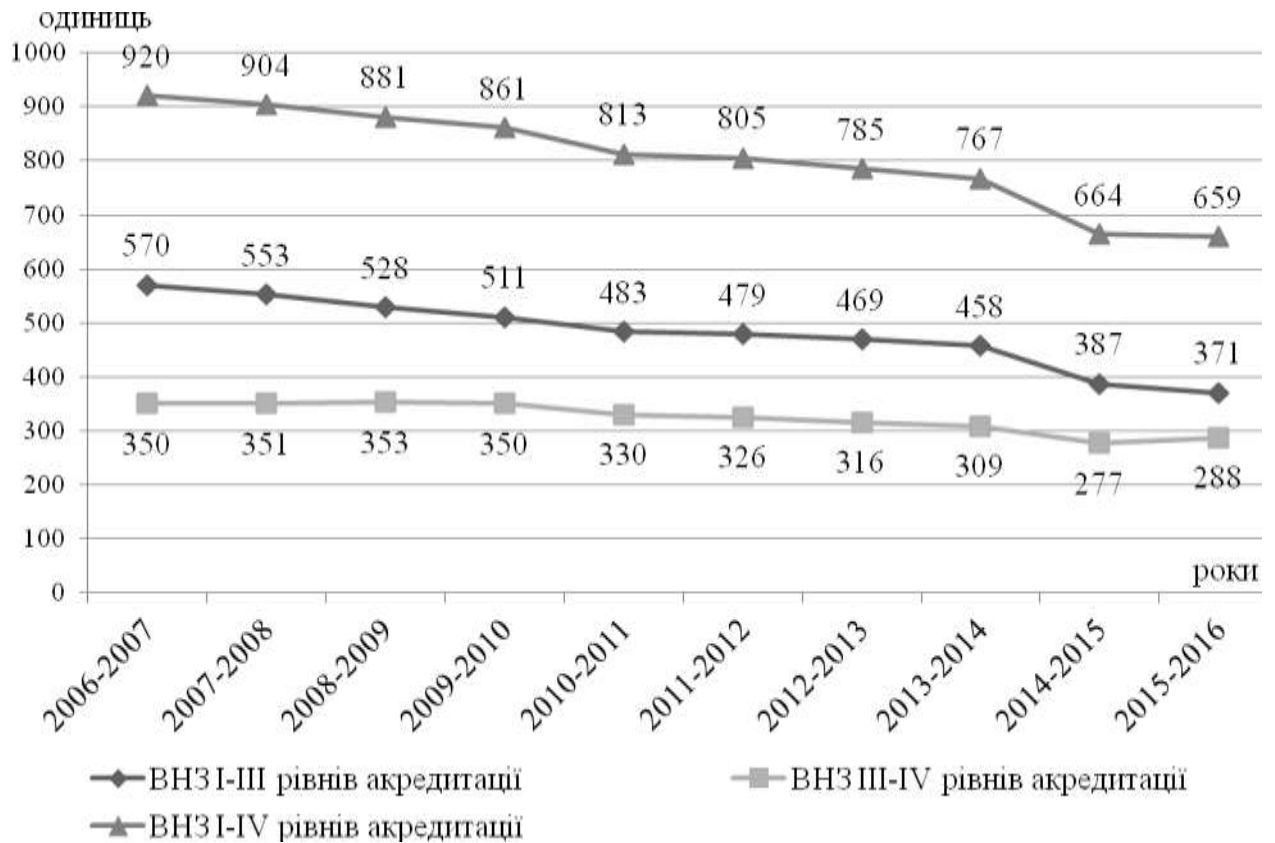

Рисунок 1 – Динаміка кількості вищих навчальних закладів в Україні за рівнем акредитації, 2006-2016 рр., одиниць

Джерело: побудовано автором з використанням матеріалів [2]

Варто відмітити, що однією з основних причин зменшення кількості вищих навчальних закладів в Україні було скорочення здобувачів вищої освіти (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка кількості здобувачів вищої освіти у ВНЗ України, 2006-2016 рр., тис. осіб

Навчальні роки	Кількість здобувачів вищої освіти у ВНЗ, тис. осіб		Прийнято здобувачів вищої освіти, тис. осіб		Випущено фахівців, тис. осіб	
	І-ІІ рівнів акредитації	ІІІ-ІV рівнів акредитації	І-ІІ рівнів акредитації	ІІІ-ІV рівнів акредитації	І-ІІ рівнів акредитації	ІІІ-ІV рівнів акредитації
2006/07	468,0	2318,6	151,2	507,7	137,9	413,6
2007/08	441,3	2372,5	142,5	491,2	134,3	468,4
2008/09	399,3	2364,5	114,4	425,2	118,1	505,2
2009/10	354,2	2245,2	93,4	370,5	114,8	527,3
2010/11	361,5	2129,8	129,1	392,0	111,0	543,7
2011/12	356,8	1954,8	105,1	314,5	96,7	529,8
2012/13	345,2	1824,9	99,8	341,3	92,2	520,7
2013/14	329,0	1723,7	93,9	348,0	91,2	485,1
2014/15	251,3	1438,0	69,5	291,6	79,1	405,4
2015/16	230,1	1375,2	63,2	259,9	73,4	374,0

Джерело: побудовано автором з використанням матеріалів [2]

Так, з другої половини 1990-х років їх чисельність стрімко зростала. Причиною цього був перехід України до масової вищої освіти. Проте, починаючи з 2008 р. кількість здобувачів вищої освіти почала стрімко зменшуватися. Провівши порівняння тенденції змін кількості прийнятих на навчання та випущених фахівців, нами було встановлено, що з 2008 навчального року кількість випущених фахівців була значно більшою від чисельності прийнятих осіб.

Для поглиблення дослідження, нами було проаналізовано динаміку кількості аспірантів та докторантів у ВНЗ України (рис. 2).

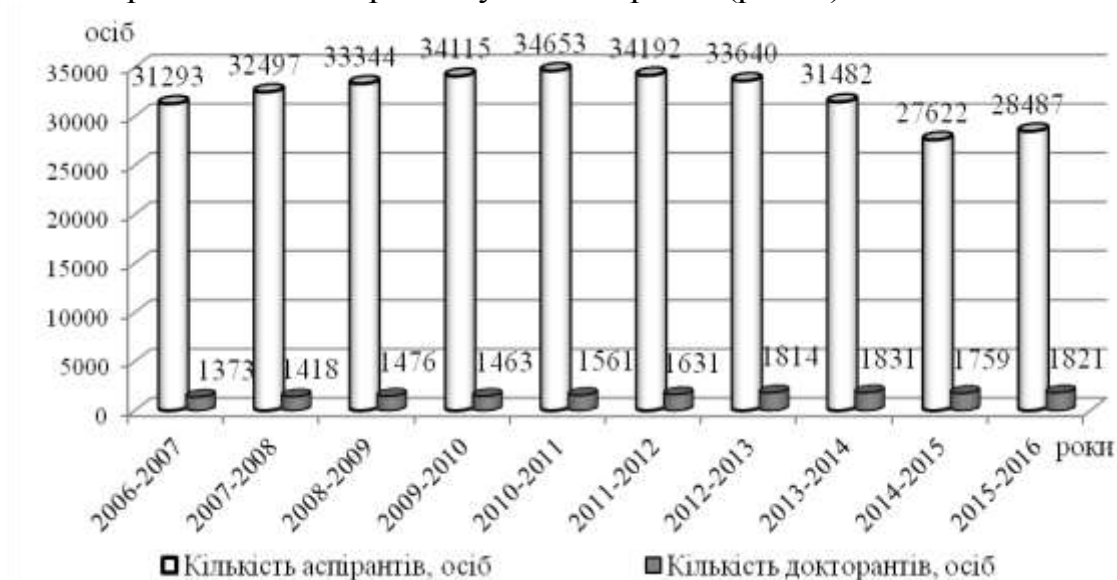

Рисунок 2 – Динаміка кількості аспірантів та докторантів у ВНЗ України, 2006-2016 рр., осіб

Джерело: побудовано автором з використанням матеріалів [2]

Так, було встановлено, що кількість аспірантів у 2016 р. порівняно з 2006 р. зменшилася на 2806 осіб (8,9%) та складала 28487 осіб. Докторантів у звітному році налічувалося 1821 особа, що на 448 осіб (32,6%) було більше ніж у 2006 р.

Провівши дослідження, нами було встановлено, що викладач є центральною фігурою освітнього процесу. Саме йому необхідно вживати заходів, необхідних для підвищення економічної ефективності освітнього процесу. Враховуючи вище зазначене, нами було проведено оцінку кадрового потенціалу вищої освіти в Україні (табл. 2) [3].

**Кадрове забезпечення ВНЗ I-II рівня акредитації в Україні,
2010-2016 рр., осіб**

Роки	I-II рівень акредитації											
	Педагогічні працівники						Науково-педагогічні працівники					
	Всього	штатні	мають науковий ступінь		мають вчене звання		Всього	штатні	мають науковий ступінь		мають вчене звання	
			канд. наук	доктора наук	доцента	професора			канд. наук	доктора наук	доцента	професора
2010/2011	36974	31399	937	58	341	56	225	199	114	23	52	22
2011/2012	36874	31565	964	56	328	57	214	173	121	23	58	20
2012/2013	36347	31017	951	55	325	53	138	107	83	18	25	19
2013/2014	36261	30680	986	43	288	41	128	86	89	14	37	17
2014/2015	30425	25553	949	49	271	42	168	128	126	17	51	19
2015/2016	28512	24090	1012	51	254	51	152	107	105	17	38	13

Джерело: побудовано автором з використанням матеріалів [2]

Згідно табл. 2, можемо зазначити, що кількість педагогічних працівників у ВНЗ I-II рівня акредитації у звітному році складала 28512 осіб, що на 8462 особи було менше ніж у 2010 р. Науково-педагогічних працівників налічувалося 152 особи, що було на 73 особи менше ніж у 2010 р. Варто відмітити, що у 2016 р. порівняно з 2010 р. відбулося зменшення кандидатів, докторів наук, доцентів та професорів. Причиною цього стало скорочення кількості студентів.

У табл. 3 нами було зазначено динаміку кадрового потенціалу у ВНЗ III-IV рівня акредитації. Так, було встановлено, що кількість педагогічних працівників у звітному році порівняно з базисним зросла на 7,5% та складала 22505 осіб. Чисельність науково-педагогічних працівників зменшилася на 21,7% та складала 111726 особи. Також можемо відмітити стрімку тенденцію зменшення чисельності кандидатів, докторів наук, доцентів та професорів. Зокрема, у 2016 р. в Україні налічувалося 60628 кандидатів наук, що було на 9,1% менше від показника базисного року. Кількість докторів складала 12418 осіб, що на 949 особи було менше ніж у 2010 р. Чисельність доцентів становила 41295 осіб, а професорів – 11005 осіб. Як вже було зазначено вище, причиною цього стало багато причин, серед яких: значне скорочення кількості здобувачів вищої освіти, пенсійна реформа 2015 р., зменшення видатків державного бюджету на освіту, тощо.

**Кадрове забезпечення ВНЗ III- IV рівня акредитації в Україні,
2010-2016 рр., осіб**

Роки	III-IV рівень акредитації											
	Педагогічні працівники						Науково-педагогічні працівники					
	Всього	штатні	мають науковий ступінь		мають вчене звання		Всього	штатні	мають науковий ступінь		мають вчене звання	
			кандидата наук	доктора наук	доцента	кандидата наук			кандидата наук	доктора наук	доцента	професора
2010/ 2011	20941	18169	529	22	205	15	142691	121896	66689	13367	44608	12158
2011/ 2012	21787	18931	604	28	229	26	139018	120379	67057	13436	45060	12211
2012/ 2013	21794	19172	658	18	226	16	137112	119387	46127	12484	46127	13826
2013/ 2014	23274	20400	772	29	264	24	135247	117930	69582	14269	47416	12609
2014/ 2015	20796	18085	796	33	256	22	117197	102679	62158	12682	42600	11249
2015/ 2016	22505	19646	1031	52	340	44	111726	98104	60628	12418	41295	11005

Джерело: побудовано автором з використанням матеріалів [2]

Як у вітчизняній, так і в зарубіжній теорії і практиці набувають актуальності спроби розв'язати проблеми підготовки молоді до вступу й адаптації у світі праці. Внаслідок таких пошуків в останні роки виросла зацікавленість німецькою системою професійної освіти. Найбільший інтерес викликає дуальна система професійного навчання в Німеччині, адже Міністерством освіти і науки України здійснюються заходи, спрямовані на вдосконалення системи професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації робітничих кадрів, фаховий рівень яких відповідав би вимогам роботодавців (рис. 3) [4, с. 46].

В українських ВНЗ упроваджуватимуть дуальну систему освіти, що матиме цикли теоретичного і практичного навчання. Така система наблизить якість підготовки фахівців до вимог ринку праці та дозволить здобувачам вищої освіти отримувати найсучасніші знання та вміння. Нині в Україні до впровадження дуальної системи навчання готові окремі навчальні заклади,

підприємства та організації. Елементи такої освіти на сьогоднішній день вже застосовують в багатьох вітчизняних ВНЗ [5].

Рисунок 3 – Регуляторні механізми виробничого навчання в рамках дуальної освіти

Джерело: побудовано автором з використанням матеріалів [4, с. 65]

Практичне застосування елементів дуальної освіти вже знайшло місце у Сумському державному університеті, Сумському національному аграрному університеті, Національному лісотехнічному університеті, Донбаській національній академії будівництва та архітектури, Національному аерокосмічному університеті імені М. Є. Жуковського, Національному гірничому університеті, тощо. У вище зазначених ВНЗ здобувачі вищої освіти отримують знання не лише в освітньому закладі, але й в умовах реального виробництва. Завдяки цьому випускники гарантовано отримують робоче місце, до якого вони майже повністю адаптовані [5].

Висновки. Отже, провівши аналіз сучасного стану та перспектив розвитку вищої освіти в Україні, нами було встановлено, що розвиток і вдосконалення освітньої галузі є необхідною передумовою як економічного розвитку країни, так і досягнення високих темпів зростання добробуту суспільства. Основною метою сучасної освіти як основи динамічного економічного зростання та соціального розвитку суспільства, фактора благополуччя громадян і безпеки країни має стати не лише забезпечення учнів та здобувачів вищої освіти глибокими професійними знаннями, а й виховання в них почуття соціальної відповідальності за результати своєї діяльності.

Список використаних джерел

1. Падалка О. С. Економіка освіти та управління : підруч. / О. С. Падалка, І. С. Каленюк. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 184 с.
2. Державна служба статистики України : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua/.
3. Власюк Т. М. Стан і тенденції трансформації вищої освіти України / Т. М. Власюк // Ефективна економіка. – 2016. – № 10. – С. 58-63.

4. Бойчевська І. Роль системи дуальної освіти у професійній підготовці молоді у Німеччині [Електронний ресурс] / І. Бойчевська // Режим доступу : <http://nmcpto.sumy.ua/wp-content/uploads/2017/04.pdf>.
5. Міністерство освіти і науки України : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua>.
6. Про освіту [Електронний ресурс]: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
7. Вахович І. Стан і проблеми вищої освіти в Україні / І. Вахович, Л. Іщук, С. Пиріг // Фінансовий простір. – 2014. – № 8. – С. 63-69.

M. Sologub. Higher education in Ukraine: modern state and prospects of development.

The article studies the modern state and prospects of development of higher education in Ukraine. It analyses dynamics of the number of higher education institutions by level of accreditation. The change in the number of applicants of higher education in higher educational institutions of Ukraine. Given the number of graduate and doctoral students. Analyzed the change of staffing in higher education institutions of Ukraine of all levels of accreditation. Investigated regulatory mechanisms of industrial training in the framework of dual education.

Key words: higher education, higher education institution, applicants for higher education, staffing, and dual education.

Науковий керівник – асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Боднар О. А.

Миколаївський національний аграрний університет